

<http://dx.doi.org/10.16926/sn.2022.18.12>

Received: 25.03.2022

Accepted: 30.03.2022

JOANNA GORZELANA

<https://orcid.org/0000-0001-7368-6187>

(Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra)

e-mail: j.gorzelana@ifp.uz.zgora.pl

**[REC.] WARTOŚCI JĘZYKOWE I KULTUROWE OBECNE
W CZASOPISMIENICTWIE POLSKIM PO ROKU 1989,
RED. MONIKA KACZOR I ANASTAZJA SEUL,
ZIELONA GÓRA 2021, SS. 174**

Jak cytować [how to cite]: Gorzelana, Joanna. „[Rec.] *Wartości językowe i kulturowe obecne w czasopiśmiennictwie polskim po roku 1989*, red. Monika Kaczor i Anastazja Seul, Zielona Góra 2021, ss. 174”. *Studia Neofilologiczne. Rozprawy Językoznawcze*, vol. 18, 2022, ss. 223–226.

Temat wartości bywa często podejmowany we współczesnych mediach. Założenie, że coś jest wartością, wymaga refleksji nad tym, co, przez kogo i z jakiego powodu jest cenione. Badacze problematyki aksjologicznej zwracają uwagę na istniejące od wieków dwa sposobów spojrzenia na wartości. W pierwszym przyjmuje się, że takie kategorie, jak: platońskie dobro, prawda, piękno i dodane do tego wartości witalne, takie jak życie i zdrowie, są wartościami bezwzględными. Drugie ujęcie nie uznaje istnienia wartości bezwzględnych. Zwolennicy tego spojrzenia wymagają uzasadnienia dla każdej wartości, skrajni relatywiści zaś twierdzą, że wszystko jest względne; także dobro, piękno, prawda, a nawet życie.

Dziennikarze, przedstawiając rzeczywistość, przekazują także jej nacechowanie aksjologiczne. Nawet jeśli nie piszą wprost – to jest dobre, a to piękne – sposób kreowania obrazu rzeczywistości ujawnia ich system oceniania. Drugi tom *Prac Aksjologicznych* odpowiada na pytania, w jaki sposób można dotrzeć do wartości obecnych we współczesnych tekstach publicystycznych. Okładka z wyobrażeniem stalówki rzucającej cień może pobudzić do refleksji, zaś przyjemny morski kolor i twarda oprawa zachęcają, aby wziąć książkę do ręki i zagłębić się w lekturze.

Publikacja stanowi zbiór tekstów, a zamieszczone przed artykułami „Wprowadzenie” zawiera informacje o ich treści oraz ogólnie przedstawiony cel:

W obecnym tomie wydanym w serii „Prace Aksjologiczne. Język. Literatura. Kultura” kontynuujemy temat przedstawiony poprzednio (*Wartości językowe i kulturowe obecne w czasopiśmiennictwie polskim do roku 1989*, red. nauk. Joanna Gorzelana, Monika Kaczor, Anastazja Seul, Zielona Góra 2018)¹ i prezentujemy artykuły odnoszące się do publikacji, które ukazały się po 1989 roku. Czas transformacji ustrojowej i lata późniejsze to okres, w którym w polskim społeczeństwie doszły do głosu różne propozycje aksjologiczne (7).

Pierwszy artykuł – „*Poznaj Swój Kraj. O wartości poznawczej i innych wartościach w miesięczniku krajoznawczo-turystycznym*” – przedstawia bogatą tematykę tego czasopisma. Autorka wskazuje na jego wartości poznawcze, towarzyszą one przedstawianiu tego, co piękne, dobre i znajduje się w geograficznej przestrzeni Polski. Analiza językowo-stylistyczna ujawnia duże nacechowanie emocjonalne tekstów, a to sprzyja przyjmowaniu nie tylko wiedzy, ale także systemu aksjologicznego. Natomiast o wartościach w kontekście jednego tylko miasta pisze Violetta Jaros w artykule „*Częstochowa – aksjologiczny obraz miasta promowany w miesięczniku *Jasne, że Częstochowa**”. Badaczka na podstawie lokalnego periodyku zwróciła uwagę na związki zagadnień aksjologicznych i marketingowych z konstruowaniem obrazu miasta. Językoznawczynie, analizując czasopismo, wykazała, że opisywany w nim rozwój miasta został skorelowany z wartościami, a te ujęte zostały według norm społecznych (m.in. wartości estetyczne, poznawcze, etyczne, sakralne) i fizykalnych (np. wartości ekonomiczne pragmatyczne, hedonistyczne, witalne).

Katarzyna Węgorowska – miłośniczka kultury i sztuki – w artykule „*Kilka uwag o bezcennych świadectwach kulturowego dziedzictwa ludowego zwerbalizowanych w dwutygodniku *Polskie Stroje Ludowe* z lat 2013–2014 (refleksje dialektologa-lingwokulturologa)*” przedstawiła bardzo skrupulatnie wartości zwerbalizowane w czasopiśmie *Polskie Stroje Ludowe*. Badaczka wyodrębniła ich kilkanaście – wiążą się one nie tylko z dziedzictwem materialnym, reprezentowanym przez tytułowy strój czy rzemiosło i rękodzieło, ale także z dziedzictwem niematerialnym uobecnionym przez język, zwyczaje, muzykę i taniec. Autorka podejmuje refleksje z punktu widzenia dialektologa-lingwokulturologa.

Kategorii *dobra* dotyczy artykuł „*Sport czyni ludzi lepszymi – o wartościach w czasopiśmie *Olimpionik**” Beaty Grochali. Autorka przeanalizowała publikowane na łamach czasopisma „*Olimpionik*” teksty o tematyce olimpijskiej, zwracając uwagę na wieloaspektowość zagadnienia. Ten nieregularnie

¹ Oba tomy dostępne są na stronie: <http://www.aksjologia.ifp.uz.zgora.pl/publikacje/ksiazki-pokonferencyjne/>.

ukazujący się magazyn lansuje tężyznę fizyczną zgodnie ze sloganem „sport to zdrowie”. Jak dowodzi badaczka, czasopismo to – skierowane do ludzi młodych i ich opiekunów – krzewi także wartości etyczne (np. gra *fair play*), estetyczne, społeczne, kulturowe. Mówiąc o sporcie, *Olimpionik* przedstawia ideę olimpizmu, która zakłada, że sport służy harmonijnemu rozwojowi całego człowieka – wzmacnia ogólny poziom humanizacji życia.

O wpływie zmian ustrojowych w Polsce na kreowanie systemu określonych wartości w szkołach można przeczytać w artykule Anastazji Seul „Wartości sakralne jako przeciwwaga ideologizacji szkoły w czasopiśmie *Polonistyka* w latach 1991–2015”. Autorka przedstawia, w jaki sposób redakcja *Polonistyki* przeciwstawiała się półwiecznej ideologizacji marksistowskiej. Następnie opisała nowe kręgi tematyczne istotne dla aksjologii chrześcijańskiej, które to pojawiły się w czasopiśmie po transformacjach ustrojowych. Aby uzyskać pełen obraz systemu aksjologicznego propagowanego przez ten periodyk, warto sięgnąć po rozważania tej autorki zamieszczone w pierwszym tomie *Prac Aksjologicznych*, w artykule: „Świat wartości w czasopiśmie *Polonistyka* w latach 1948–1956”.

Monika Szymańska w tekście „Wybrane wykładniki intensywności cechy określanej przymiotnikiem *piękny* w prasie codziennej po 1989 roku. Analiza korpusowa” odniosła się do wartości estetycznej. Przedstawiła wyniki analizy statystycznej, wskazując z matematyczną dokładnością na proporcje występowania leksemu *piękny* w codziennej prasie w zestawieniu z korpusem całej polszczyzny (NKJP). Autorka zwróciła szczególną uwagę na formy gradualne tego przymiotnika, zauważając, że częściej występuje w codziennej prasie forma superlatiwu niż formy komparatiwu, co wskazuje na szczególne wyostrenie właściwości tego przymiotnika oznaczającego (już z definicji) duże natężenie cechy.

W kolejnych artykułach przedstawiono zagadnienia związane z wartościami etycznymi. Laura Polkowska opisała sposób funkcjonowania pojęcia *sprawiedliwości* w tygodnikach *Polityka*, *Newsweek*, *W Sieci* i *Do Rzeczy*. Badaczka, wykorzystując metodę profilowania (w ujęciu kognitywistycznym), dowiodła, że słowo to może przybierać konotacje pozytywne bądź negatywne – w zależności od tego, w jakich kontekstach umieszczane jest w określonych tygodnikach. Nacechowanie to wiąże się z politycznym charakterem pisma. Wyniki badań Polkowskiej są interesujące dla każdego dziennikarza.

Artykuł Moniki Kaczor dotyczy znaczenia nadawanego rzeczownikowi *grzech* w sporach publicystycznych zamieszczonych w *Tygodniku Powszechnym* w latach 2016–2019. Autorka, podejmująca w swych studiach także refleksje nad innymi antywartościami (takimi, jak: pycha, chciwość, lenistwo), zwróciła uwagę na to, że dyskusje publiczne – z jednej strony – utrwalają stałość obrazu tego, co uznane jest za złe, a z drugiej – rozszerzają zakres znaczeniowy słowa *grzech*.

Dla mnie szczególnie interesujący okazał się tekst Małgorzaty Karczewskiej: „*This is the end, my only friend*. Tomasza Beksińskiego wizja świata i (anty)wartości w felietonie *Fin de siècle*”. Badaczka, po przybliżeniu sylwetki Tomasza Beksińskiego, przeanalizowała jego felieton opublikowany pośmiertnie na początku 2000 roku. Wyodrębniła w nim deklarowane przez autora wartości metafizyczne, estetyczne, poznawcze, etyczne, obyczajowe, witalne i hedonistyczne (do nich zaliczyła poczucie szczęścia). Karczewska przypuszcza, że 20 lat po publikacji felietonu jego autor odczuwałby jeszcze wyraźniej przepaść między wartościami, jakich się oczekuje, a tymi, jakie spotyka się w najbliższym otoczeniu.

Czytelnikowi w omawianej publikacji może brakować ogólnego tekstu teoretycznego, przedstawiającego całościowo zależności między systemem aksjologicznym a publikacjami w prasie polskiej. Informacje te pojawiają się jednak w poszczególnych artykułach, gdy badacze odkrywają przed czytelnikiem sposoby rekonstruowania konkretnych wartości autorskich zapisanych w tekście. Artykuły te są przykładami analiz, które mogą pomóc czytelnikowi w samodzielnym krytycznym odbiorze innych prac publicystycznych.

Publikację zamyka indeks przywołanych nazwisk i noty o autorkach. Można z nich poznać zainteresowania autorek oraz ich afiliacje – reprezentują ośrodki naukowe w Łodzi, Warszawie, Krakowie, Częstochowie i Zielonej Górze. Myślę, że zbiór *Wartości językowe i kulturowe obecne w czasopiśmiennictwie polskim po roku 1989* powinien być lekturą obowiązkową dla każdego studenta dziennikarstwa i wszystkich żywo zainteresowanych sposobem przedstawiania wartości w prasie i innych mediach.